

Розділ 4

СУТНІСТЬ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

4.1. Поняття інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

Сільське господарство є однією з найважливіших галузей національної економіки, що виробляє унікальну й незамінну сільськогосподарську продукцію. Незважаючи на те, що впродовж майже 20-ти років уживаються заходи для його реформування, аграрна галузь економіки поки що не вийшла на належний рівень функціонування. Такий стан речей зумовлений багатьма чинниками, одним з яких є відсутність достатніх інвестицій у сільськогосподарське виробництво. Негативно впливає, крім іншого, і неналежне правове регулювання інвестування сільського господарства.

З огляду на це вивчення поняття та сутності інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства має важливе як теоретичне (для подальшого вдосконалення теорії аграрного права), так і практичне (для вирішення правозастосовних проблем) значення. Хоча деякі науковці вже зверталися до характеристики сутності інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства [1], на сьогодні існує потреба в їх додатковому розгляді.

Інвестиційні відносини, що виникають у сфері сільського господарства, є різновидом суспільних відносин. Зрозуміло, що ці відносини пов'язані з інвестиціями, які згідно зі ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

Унаслідок урегулювання нормами права названі відносини набувають форми правових, або ж правовідносин. У теорії права традиційним уважається визначення правовідносин як суспільних відносин,

4.1. Поняття інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

урегульованих нормами права. Звідси й інвестиційними правовідносинами можна вважати відповідні суспільні відносини, урегульовані нормами права.

Для з'ясування сутності інвестиційних правовідносин, уважаємо, слід звернутися до характеристики елементів їх складу. Останніми, як відомо, виступають їх суб'єкти, об'єкти і зміст.

Щодо суб'єктів інвестиційних правовідносин, то в ст. 5 Закону України «Про інвестиційну діяльність» вони визначаються як інвестори та учасники, якими можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.

При цьому інвесторами вважаються суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора.

В аграрно-правовій літературі зазначається, що суб'єктами інвестиційних правовідносин, які вкладають інвестиції в сільське господарство, є держава, органи законодавчої і виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, іноземні держави, вітчизняні та іноземні юридичні особи, які зацікавлені в розвитку сільського господарства [2, с. 28].

До суб'єктів (учасників) інвестиційних відносин, які використовують інвестиції, належать виробники сільськогосподарської продукції. Звісно, передусім йдеться про сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм — сільськогосподарські кооперативи, фермерські господарства, аграрні господарські товариства, приватні, державні й комунальні сільськогосподарські підприємства. Проте не виключеним є використання інвестицій у сільському господарстві й фізичними особами, зокрема суб'єктами господарювання.

Об'єктами інвестиційної діяльності ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає будь-яке майно, в тому числі основні фонди та оборотні кошти в усіх галузях і сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічну продукцію, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Тому можна погодитися з В. І. Семчиком, який зазначає, що в галузі АПК об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути: будь-яке майно, земельні ділянки, основні виробничі фонди, призначені для виробництва сільськогосподарської продукції та її первинної переробки, зберігання, транспортування й реалізації виробленої продук-

ції, науково-технічні досягнення, прогресивні технології, паливні та енергетичні ресурси, хімічні засоби захисту рослин і тварин, підвищення родючості ґрунтів, кошти, праця робітників і спеціалістів сільського господарства [2, с. 31].

Змістом інвестиційних правовідносин є права та обов'язки їх суб'єктів. З аналізу ст. 7 Закону України «Про інвестиційну діяльність» випливає, що суб'єкти інвестиційної діяльності, у тому числі й у сфері сільського господарства, теж мають такі права. Так, інвестори мають право: (а) розміщувати інвестиції в будь-які об'єкти, крім тих, інвестування в які заборонено або обмежено актами законодавства України; (б) самостійно визначати цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучати для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів; (в) передавати права володіння, користування й розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом; (г) залучати кошти у вигляді кредитів, випуску в установленому законодавством порядку цінних паперів і позик; (ґ) використовувати своє майно для забезпечення зобов'язань; (д) володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами та результатами інвестицій, включаючи реінвестиції та торговельні операції на території України, відповідно до законодавчих актів України; (е) придбавати необхідне майно в громадян і юридичних осіб безпосередньо або через посередників за цінами й на умовах, що визначаються за домовленістю сторін, якщо це не суперечить законодавству України, без обмеження за обсягом і номенклатурою. Отже, як бачимо, розглядувана стаття Закону України «Про інвестиційну діяльність» закріпила права лише таких суб'єктів інвестиційних відносин, як інвестори.

Уважаємо, що учасники інвестиційних відносин, які використовують інвестиції (у нашому випадку сільськогосподарські товаровиробники), мають право на отримання від інвестора інвестицій, а також — права володіння, користування й розпорядження інвестиціями та результатами їх здійснення.

Обов'язки суб'єктів інвестиційної діяльності визначені в ст. 8 Закону України «Про інвестиційну діяльність». Так, інвестор зобов'язаний: (а) подати фінансовим органам декларацію про обсяги і джерела здійснюваних ним інвестицій; (б) одержати дозвіл на виконання будівельних робіт у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності»; (в) одержати позитивний

4.1. Поняття інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

комплексний висновок державної експертизи щодо додержання в інвестиційних програмах та проектах будівництва чинних нормативів із питань санітарного й епідемічного благополуччя населення, екології, охорони праці, енергозбереження, пожежної безпеки, міцності, надійності та необхідної довговічності будинків і споруд, а також архітектурних вимог, за винятком об'єктів цивільного та виробничого призначення, для затвердження проектів будівництва яких комплексний висновок державної експертизи не є обов'язковим.

Усі суб'єкти інвестиційної діяльності й відповідних інвестиційних правовідносин зобов'язані: (а) додержувати державних норм і стандартів, порядок установлення яких визначається законодавством України; (б) виконувати вимоги державних органів і посадових осіб, що пред'являються в межах їх компетенції; (в) подавати в установленому порядку бухгалтерську і статистичну звітність; (г) не допускати недобросовісної конкуренції і виконувати вимоги законодавства про захист економічної конкуренції; (д) сплачувати податки, збори (обов'язкові платежі) в розмірах та в порядку, визначених законами України; (е) одержати відповідну ліцензію для проведення господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

Виникають інвестиційні правовідносини на підставі певних юридичних фактів. Так, ч. 1 ст. 9 Закону України «Про інвестиційну діяльність» визначає те, що основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір (угода). Укладення договорів, вибір партнерів, визначення зобов'язань, будь-яких інших умов господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України, є виключною компетенцією суб'єктів інвестиційної діяльності.

Характерними підставами виникнення інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства є такі юридичні факти, як вчинення відповідного правочину щодо інвестування (укладення інвестиційного договору, контракту), а також передача відповідного майна до статутного капіталу суб'єктів аграрного господарювання.

Звідси в спеціальній літературі цілком обґрунтовано називаються такі основні риси інвестиційних правовідносин у сфері сільськогосподарського господарства: це певний вид суспільних відносин, урегульованих нормами права (аграрного та інших галузей); вони мають комплексний характер; виникають, змінюються та припиняються у сфері сільськогосподарського виробництва; мають специфічний суб'єктний склад [3, с. 7].

Наведене щодо елементів складу інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства та їх особливостей дозволяє розглянути їх поняття. Так, наприклад, Я. М. Грущинський визначає агроінвестиційні правовідносини як урегульований нормами аграрного та інших галузей права комплекс суспільних відносин, що виникають між сільськогосподарськими товаровиробниками та іншими суб'єктами господарювання на підставі юридичних фактів (укладення агроінвестиційних договорів, формування статутних капіталів (фондів) суб'єктів підприємництва), здійснення спільної діяльності щодо реалізації інвестицій у сільськогосподарському виробництві з метою отримання прибутку або досягнення певного соціального ефекту [3, с. 4]. Щодо наведеної дефініції, зазначимо, що в ній безпідставно відсутня вказівка на об'єкти інвестиційної діяльності у сфері сільського господарства, а також на зміст відповідних інвестиційних правовідносин. Уважаємо також те, що потребує додаткової аргументації вживання терміна «агроінвестиційні правовідносини».

Отже, інвестиційна діяльність у сфері сільського господарства та відповідні інвестиційні правовідносини мають свою специфіку та особливості. Останні проявляються в існуванні специфічних суб'єктів, між якими вони виникають, об'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства, особливих правах та обов'язках їх учасників, а також специфічних юридичних фактах, що викликають до життя вказані правовідносини.

Інвестиційні правовідносини у сфері сільського господарства можна визначити як урегульований нормами права (аграрного та інших галузей) комплекс суспільних відносин, що виникають на підставі юридичних фактів (учинення правочинів щодо інвестування, передача відповідного майна до статутного капіталу суб'єктів аграрного господарювання) між сільськогосподарськими товаровиробниками та інвесторами з приводу певних об'єктів (майна, земельних ділянок, основних виробничих фондів, призначених для виробництва сільськогосподарської продукції та її первинної переробки, зберігання, транспортування і реалізації виробленої продукції, коштів, праці робітників і спеціалістів сільського господарства, науково-технічних досягнень, прогресивних технологій, паливних та енергетичних ресурсів, хімічних засобів захисту рослин і тварин, підвищення родючості ґрунтів), змістом яких є права й обов'язки їх учасників у сфері сільськогосподарського виробництва, що здійснюються з метою отримання прибутку або досягнення певного соціального ефекту.